

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty

Bahar/Spring, 2021, 8 (1), 469-499

HATTÂT VE ŞÂİR MEHMED RIZÂ SAFVET BEY'İN (1857-1911) HAYATI
VE ŞİİRLERİ (ÂSÂR-I PEDER)

The Life of Calligrapher and Poet
Mehmed Rızâ Safvet Bey (1857-1911) and His Poems (Âsâr-ı Peder)

Necati İŞLER

Dr. Milli Eğitim Bakanlığı, e-Mail: ilenecati@gmail.com Orcid No: 0000-0001-9645-8320

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types:	Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received:	04/05/2021
Kabul Tarihi / Accepted:	21/06/2021
Yayın Tarihi / Published:	30/06/2021
Cilt / Volume:	8
Sayı / Issue:	1
Sayfa / Pages:	469-499

Atıf / Cite as: İşler, Necati. "Hattât Ve Şâir Mehmed Rızâ Safvet Bey'in (1857-1911) Hayatı ve Şiirleri (Âsâr-I Peder)" [The Life of Calligrapher and Poet Mehmed Rızâ Safvet Bey (1857-1911) and His Poems (Âsâr-ı Peder)]. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 8/1 (2021), 469-499.

Doi No: <https://www.doi.org/10.17859/pauifd.908890>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, *iThenticate* intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with *iThenticate* plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 8 (1) 2021: 469-499
**HATTÂT VE ŞÂİR MEHMED RIZÂ SAFVET BEY'İN (1857-1911) HAYATI VE
ŞİİRLERİ (ÂSÂR-I PEDER)***

Necati İŞLER**

Öz

16. yüzyılda en parlak devrini yaşayan Dîvân Edebiyatı, geleneğin son büyük şâiri olan Şeyh Gâlib'in ardından eski gücünü kaybetmeye başlamıştır. Bu süreç, 20. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. Bu süreçte Dîvân Edebiyatı, eski özgünlüğünü yakalayamasa da şekil ve muhtevasıyla bir süre daha etkisini devam ettirmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başlarını yaşayan Mehmed Rızâ Safvet Bey de Dîvân Edebiyatı'nın son örneklerini veren şâirlerden biridir. Rızâ Safvet Bey, sanat erbabı ve ilim adamları yetiştiren bir aileden gelmektedir. Rızâ Safvet Bey'in oğlu hattat Suûdü'l-Mevlevî, şâir babasının yolundan giderek hacimli bir dîvân vücuda getirmiştir. Rızâ Safvet Bey'in hayatı hakkındaki ilk elden bilgiler ve şiirler, *Zâdegân* adlı bu dîvânın "Âsâr-ı Peder" bölümünde bulunmaktadır. *Âsâr-ı Peder*, Rızâ Safvet Bey'in biyografik bilgilerini ve manzumelerini içermektedir. Rızâ Safvet Bey, şiirlerinde gazel, şarkı, tahmis, muhammes ve kıta nazım şekillerini kullanmıştır. Münâcât ve na'tlarını gazel olarak yazmıştır. Gazel ve şarkılar bölümündeki manzumelerin ana konusu, aşk, sevgili, hasret, bahar, mehtab ve tabiat olmuştur. Şâir, İstanbul'un gülistanını, lalelerini ve bülbüllerini şarkılarında coşkulu bir şekilde anlatmıştır. Mûsikîye de özel bir ilgisi olan şâirin şarkıları, döneminin mûsikî üstadlarından Reşid Efendi ve Tanbûrî Ali Efendi tarafından bestelenmiştir. Türk mûsikîsi bestekârı Hâcî Arif Bey ve Tanbûrî Ali Efendi'den mûsikî dersleri de alan şâir, aynı zamanda hüsn-i hatta da kendisini yetiştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dîvân Edebiyatı, Şiir, Mehmed Rızâ Safvet Bey, Suûdü'l-Mevlevî, Âsâr-ı Peder.

**The Life of Calligrapher and Poet Mehmed Rızâ Safvet Bey (1857-1911)
and His Poems (Âsâr-ı Peder)**

Abstract

Dîvân Literature, which reached its peak with poets such as Bâkî and Fuzûlî, began to lose its former power after Sheyh Gâlib, who was its last great poet. This process continued until the beginning of the 20th century. During this period, even though Dîvân Literature could not catch its old originality, it continued its influence for a while with its form and content. Mehmed Rızâ Safvet Bey, who lived in the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century, is also one of the poets who left the last examples of Dîvân Literature. Rızâ Safvet Bey comes of a family that trains artists and scholars. Calligrapher Suûdü'l-Mevlevî, the son of Rızâ Safvet Bey, wrote a

* Makale Etik Kurul İzni gerektirecek herhangi bir unsur içermediğine dair yazarın yazılı beyanı bulunmaktadır. Ayrıca makalede kullanılan resimlerin hukuki sorumluluğu makale yazarına aittir.

** Dr. Milli Eğitim Bakanlığı, e-Mail: ilenecati@gmail.com Orcid No: 0000-0001-9645-8320

voluminous *dīvān* following the path of his poet father. All of the poems of Rızā Safvet Bey are also included in the section "*Āsār-ı Peder*" of this *dīvān* named *Zādegān*. *Āsār-ı Peder* contains the biographical information and poems of Rızā Safvet Bey. He wrote poems in forms of ghazal, song, tahmis, muhammes and kıt'a. Rızā Safvet Bey wrote his *munācāts* and *na'ts* as ghazal. In his poems in the ghazals and songs section, the main subject was love, beloved, longing, spring, moonlight and nature. The poet enthusiastically described the roses, tulips and nightingales of Istanbul in his songs. The songs of the poet, who had a special interest in music, were composed by Reşid Efendi and Tanbūrī Ali Efendi, one of the music masters of his time. The poet, who also took music lessons from Turkish music composer Hācı Arif Bey and Tanbūrī Ali Efendi, is also a calligrapher who trained himself in calligraphy.

Keywords: *Dīvān* Literature, Poetry, Mehmed Rızā Safvet Bey, Suūdu'l-Mevlevī, *Āsār-ı Peder*.

Structured Abstract: *Dīvān* Literature, which reached its peak with poets such as Fuzūlī and Bākī, began to lose its former power after Sheyh Gālib, who was its last great poet. This process continued until the beginning of the 20th century. During this period, even though *Dīvān* Literature could not catch its old originality, it continued its influence for a while with its form and content. Mehmed Rızā Safvet Bey, who lived in the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century, is also one of the poets who left the last examples of *Dīvān* Literature. Rızā Safvet Bey comes of a family that trains artists and scholars. He was born on 8 April 1857 in his grandfather's mansion in Istanbul Hocapaşa Dāye Hatun District. Rızā Safvet Bey's father is Calligrapher Mehmet Şevket Vahdetī Efendi and his mother is Şerife Āişe Siddika Hanım. The ancestry of Āişe Siddika Hanım's father İsāzāde Sādeddin Efendi is based on Ebussuūd Efendi. For this reason, Rızā Safvet Bey was known with the nicknames "Ebussuūdzāde", "İsāzāde Hafidi", "Vahdetizāde". The title chosen by himself was "Vahdetizāde". Today, his grandchildren living in Istranbul use the surname "Yavısı Ebussuutoğlu". Rızā Safvet Bey completed his first education at Hagia Sophia Sıbyān School and at his homes with private tutors. While he was attending the fourth grade of Beşiktaş Ruşdī School, he started to work at the *Dīvān-ı Humāyun* Department instead of his father, who died in 1871. He took his first calligraphy lessons from his father. He continued to take calligraphy lessons from Nāsīh Efendi accordance with the procedure of the *Divan-ı Humāyun* Department. After he received certificate, he took the pseudonym "Safvet". With the encouragement of his father-in-law, he continued Hāfiz Esad Efendi's lecture for nine years and in 1886 he received certificate from religious and positive sciences. Later, he again studied Persian from Hāfiz Esad Efendi and continued his lessons in order to train himself more in fiqh, tafsir and hadith sciences. He also received a Hadith certificate from Fettāhzāde Hoca Osman Efendi, a scholar of Kütahya. After completing his education in different types of calligraphy and getting permission from Hoca Nāsīh Efendi, he started to learn calligraphy from his neighbors Reisu'l-Hattātīn Muhsinzāde Abdullah Bey in Kuruçeşme. He also took calligraphy lessons from Sāmi Efendi. Suūdu'l-Mevlevī states that his rika calligraphy is similar to his father's. The calligraphies of Büyükçekmece Mosque are examples showing his mastery in the art of calligraphy. According to the information given by his son Suūdu'l-Mevlevī, Rızā Safvet Bey, who knew Persian and Arabic very well, was mostly engaged in Hadith and Tafsir. He mostly read the interpretations of Celāleyn and Hāzin. He finished Bukhārī many times. He translated "Aruz Al-Andalusi" from Arabī to Turkish. He has a very beneficial and laconic work with the title of "Oruç Risalesi". These are not printed. Some of his verse and prose works were published in the periodicals "Hazīne-i Funūn" and "Terakkī". Suūdu'l-Mevlevī states that his father was a master in poetry, music, and even calligraphy. Although he had an innate talent for poetry, he was not interested in poetry after his youth. Suūdu'l-Mevlevī gives extensive information about his father's ethics and behavior. He says that his father was a honorable, dignified, righteous, almighty, gentle, modest. It is among the information in the sources that Rızā

Safvet Bey, who received the caliphate from the Kâdirî and Şâzelî orders, was also a Mevlevî sympathizer. Calligrapher Suûdu'l-Mevlevî, wrote a voluminous dîvân following the path of his poet father. All of the poems of Rızâ Safvet Bey are also included in the section "Âsâr-ı Peder" of this dîvân named *Zâdegân*. "Asar-ı Peder" section consists of 21 pages. *Âsâr-ı Peder* contains the biographical information and poems of Rızâ Safvet Bey. There are a total of 34 poems in *Âsâr-ı Peder*. In poems, aruz's remel, hezec and recez bahir are used. Rızâ Safvet Bey used pseudonym "Safvet" in his poems. He wrote poems in forms of ghazal, song, tahmis, muhammes and kıt'a. Rızâ Safvet Bey wrote his munâcâts and na'ts as ghazal. In his poems in the ghazals and songs section, the main subject was love, beloved, longing, spring, moonlight and nature. The poet enthusiastically described the roses, tulips and nightingales of Istanbul in his songs. The songs of the poet, who had a special interest in music, were composed by Reşid Efendi and Tanbûrî Ali Efendi, musical masters of his time. The poet, who also took music lessons from Turkish music composer Hâcı Arif Bey and Tanbûrî Ali Efendi, is also a calligrapher who trained himself in calligraphy.

Keywords: Dîvân Literature, Poetry, Mehmed Rızâ Safvet Bey, Suûdu'l-Mevlevî, *Âsâr-ı Peder*

GİRİŞ

Fuzûlî ve Bâkî gibi şâirlerle en parlak devrini yaşayan Dîvân Edebiyatı, geleneğin son büyük şâiri olan Şeyh Gâlib'in ardından eski gücünü kaybetmeye başlamıştır.¹ Bu süreç, 19. yüzyıldaki yeni arayışlarla birlikte 20. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. Bu durumu Tanpınar şöyle ifade etmektedir. "Eski, yürüyen hayat karşısında son sözünü söylemesine rağmen, cemiyetin içinde, ruhlarda bütün unsurlarıyla çok derin surette hâkimdi. Bütün hayat onunla dolu idi."² Bu süreçte Dîvân Edebiyatı, eski özgünlüğünü yakalayamasa da şekil ve muhtevasıyla bir süre daha etkisini devam ettirmiştir.³

19. Yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başlarında yaşayan Mehmed Rızâ Safvet Bey, Dîvân Edebiyatı'nın son örneklerini veren şâirlere aittir. Rızâ Safvet Bey, sanat erbabı ve ilim adamları yetiştiren bir aileden gelmektedir. Rızâ Safvet Bey'in oğlu hattat Suûdü'l-Mevlevî, şâir babasının yolundan giderek hacimli ve mürettep bir dîvân vücuda getirmiştir. Rızâ Safvet Bey'in hayatı hakkındaki ilk elden bilgiler ve şiirler, *Zâdegân* adlı bu dîvânın "Âsâr-ı Peder" bölümünde bulunmaktadır.⁴ Burada yer alan terceme-i hâlde Suûdü'l-Mevlevî, babası hakkında ayrıntılı bilgilere yer vermektedir. Bu bölümde, Rızâ Safvet Bey'in kendi ifadeleriyle "İsmim Mehmed

¹ Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2004), 138, 222, 231.

² A. Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul, Çağlayan Kitabevi, 1988), s. 71.

³ İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Divan Şiiri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 32/8 (1988), 132, 135.

⁴ Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, (Hasan Adli Yavı Ebuşuutoğlu Özel Koleksiyonu, İstanbul), 23-43. (Rızâ Safvet Bey hakkında bu makalemizde yer alan biyografik bilgiler, Yüksek Lisans tezimizden yeniden düzenlenerek ve bazı eklemeler yapılarak alınmıştır. Rızâ Safvet Bey'in bütün şiirleri ve bu şiirler hakkındaki değerlendirmeler ilk defa bu makalemizde yayımlanmıştır. Bk. Necati İşler, *Su'ûdu'l-Mevlevî, Hayatı, Eserleri Ve Dîvânı (Zâdegân)* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2005)

Rızâ...”⁵ şeklinde başlayan kısa bir hayat hikayesi de bulunmaktadır. Kanaatimizce Rızâ Safvet Bey’in oğlu Suûdü’l-Mevlevî, *Son Asırın Türk Şâirleri*’nde yer alan terceme-i hâli⁶ İbnü’l-Emin Mahmut Kemal İnal’a kendisi vermiştir. Dolayısıyla Rıza Safvet Bey’le ilgili *Son Asırın Türk Şâirleri*’nde yer alan bilgiler, “Âsâr-ı Peder”de bulunan terceme-i hâllerin özeti niteliğindedir.

1. Rızâ Safvet Bey’in Hayatı

es-Seyyid Mehmed Rızâ Safvet Bey, Hattat Mehmet Şevket Vahdetî Efendi’nin oğlu olarak, 14 Şaban 1273 (8 Nisan 1857)⁷ tarihinde İstanbul Hocapaşa Dâye Hatun Mahallesi’nde dedesini konağında dünyaya gelmiştir.⁸ Annesi Şerife Âişe Sıddîka Hanım’ın babası ricâl-i ilmiyyeden İsâzâde Sâdeddin Efendi’dir (ö. 1866).⁹ Sâdeddin Efendi’nin nesebi dokuzuncu kuşakta Şeyhulislâm Ebussuûd Efendi’ye dayanmaktadır. Bu yüzden Rızâ Safvet Bey, “Ebussuûdzâde”, “İsâzâde Hafîdi”, “Vahdetîzâde” lakablarıyla anılmıştır. Bizzât seçtiği unvan ise, “Vahdetîzâde” olmuştur.¹⁰

Rızâ Safvet Bey, ilk tahsilini Ayasofya Sıbyân Mektebi’nde ve evlerinde özel muallimlerden tamamlamıştır. Beşiktaş Rüşdî Mektebinin dördüncü sınıfına devam ederken, 1288 Muharrem’inde (1871) vefat eden babasının görev yaptığı Dîvân-ı Hümâyûn Kalemine Sadrazam Ali Paşa’nın vasıtasıyla alınmış ve onun maaşı da kendisine tahsis edilmiştir. Daha önce babasından almaya başladığı hat derslerini, Divan-ı Hümâyûn Dairesinin usulü gereği dairenin hat hocası Nâsîh Efendi’den almaya devam etmiştir. İcazet aldıktan sonra “Safvet” mahlâsını alarak Mühimme Kalemine nakledilmiştir.¹¹ 1290 (1873) yılında Meydâncık’da Âşîr Efendi Kütüphanesi’nde siyâhî hoca Reyhan Efendi’den birkaç sene istifâde ettikten sonra, kayınpederinin teşvikleriyle Hâfız Esad Efendi’nin dersine dokuz sene devam ederek 1304’te (1886) ulûm-i akliyye ve nakliyyeden icâzet almıştır. Daha sonra yine Hâfız Esad Efendi’den Farsça okumuş ve kendisini fıkıh, tefsir ve hadis ilimlerinde de daha çok yetiştirmek için derslere devam etmiştir. Kütahya ulemâsından Fettâhzâde Hoca Osman Efendi’den ayrıca Hadis-i Şerif icâzesi almıştır.¹²

⁵ Suûdü’l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 34-37.

⁶ İbnü’l-Emin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970), 2/1483.

⁷ *Sicill-i Osmânî ve Son Asır Türk Şairleri*’nde Rızâ Safvet Bey’in doğum tarihi sehven “4 Şaban 1273” olarak gösterilmiştir. Rızâ Safvet Bey, kendi doğum tarihini “Şâbânü’l-Muazzamın on dördüncü günü” olarak ifade etmiştir. Bk.: Suûdü’l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 34; İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, 2/1483; Mehmet Zeki Pakalın, *Sicill-i Osmânî Zeyli*, Haz. Ayhan Öztürk (Ankara: TTK, 2008), 15/47; İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, 2/1483.

⁸ Suûdü’l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 23.

⁹ Rızâ Safvet Bey, dedesinin gazelini tahmîs etmiştir. Bk.: Suûdü’l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 15.

¹⁰ Suûdü’l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 23, 24.

¹¹ Suûdü’l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 24-25.

¹² Suûdü’l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 26.

Farklı hat türlerindeki eğitimini tamamlayıp Hoca Nâsîh Efendi'den icâzet almıştır. Akabinde Kuruçeşme'de yalı komşuları olan Reisü'l-Hattâtın Muhsinzâde Abdullah Bey'den de sülûs ve nesih yazılarını temeşşuk etmeye başlayarak hat sanatının inceliklerini öğrenmeye devam etmiştir.¹³ Ayrıca Sâmi Efendi'den de hüsn-i hat dersleri almıştır.¹⁴

Dîvân-ı Humâyun mühimme kaleminin mâlî işler bölümündeki memurluğunun ardından 1301'de (1883) Bâb-ı Âlî'de yeni kurulan Kuyud Odası Defterciliğine alınmıştır. 1309'da (1891) bu odaya mümeyyiz olarak terfî olunmuştur. 1314'te (1896) Dîvân-ı Humayun Beylikci muâvin-i sânisî olmuş ve dördüncü rütbeden Osmanlı ve üçüncü rütbeden Mecîdî nişanlarıyla ödüllendirilmiştir.¹⁵ Meşrûtiyet'in ilanı ile bulunduğu memuriyet makamı kapatılınca, Kuyûd ve Kavânin Odası Mümeyyizliğindeki görevine tekrar dönmüştür.¹⁶

Farsça ve Arapça'yı çok iyi bilen Rızâ Safvet Bey, daha çok Hadis ve Tefsir ile meşgul olmuştur. Suûdü'l-Mevlevî, babasının şiirde, mûsikîde, hüsn-i hatta da üstad olduğunu ifade etmektedir. Doğuştan gelen bir şiir kabiliyeti olmasına rağmen gençliğinden sonra şiirle pek ilgilenmemiştir.¹⁷ Suûdü'l-Mevlevî, babasının ahlâk ve davranışları hakkında da genişçe bilgiler vermektedir. Babasının namuslu, haysiyetli, sâlih, müttakî, nâzik, mütevâzı, edîb, zarîf, affî, müstakîm, nüktedân, karıncayı incitmeyecek derecede halîm ve selîm, tam anlamıyla kâmil bir insan olduğunu söyler.¹⁸ Kâdirî ve Şâzelî tarikatlarından hilafet alan Rızâ Safvet Bey'in aynı zamanda bir Mevlevî muhibbi olduğu kaynaklarda geçen bilgiler arasındadır.¹⁹

Rızâ Safvet Bey, 1292 (1875) yılında "Arpacılar Sofusu" ve "Sofi Hoca" namıyla bilinen²⁰ Arpacılar Camii İmâmı Hafız Ahmed Efendi'nin Kızı Refia Rukia Hanım ile evlenmiştir. İlk çocukları Mehmed Suûdü'l-Mevlevî'dir. İkinci çocukları ise Ahmed Nûri Bey'dir. Refia Rukia Hanım'ın vefatı üzerine Rızâ Safvet Bey ikinci evliliğini Emine İnşirah Hanım ile yapmıştır. Bu evlilikten 1314 (1896) yılında Fatma Saadet Hanım dünyaya gelmiştir.²¹

Rızâ Safvet Bey, 26 Rebiu'l-Evvel 1329'da (27 Mart 1911 Pazartesi) 12 gün süren nefes darlığı hastalığı neticesinde 56 yaşında vefat etmiş ve ertesi gün Ebussuûd Efendi'nin hazîresine defnolunmuştur.²² Suûdü'l-Mevlevî vefatına dair

¹³ Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 26-27.

¹⁴ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (İstanbul: Maarif-i Umumiye Matbaası, 1333), 2/214.

¹⁵ Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 27.

¹⁶ Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 28.

¹⁷ Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 28-29.

¹⁸ Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 29.

¹⁹ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 2/214; Pakalın, *Sicill-i Osmânî Zeyli*, 15/48.

²⁰ Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 25; İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, 2/1483.

²¹ Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 33.

²² Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 28.

yazdığı tarih kit'asında babasını, "Benim hem vâlid-i pâkim idi hem şeyh u üstâdım" diye yâd eder:

Otuz yıllık sitâd ü dâd kâ-m-yâb-ı hayâtımdan
 Kâlan bir âh-ı âteş-nâk ancak elde sermâye
 Nasıl âh etmeyim bir vâlid-i müşfikden ayrıldım
 O gitdi bâğ-ı 'Adn'e ben atıldım çâh-ı gayyâya
 Vücûdu rûhuma bi'llâh medâr-ı zindegâniydi
 Onu gâ'ib edince beñzedim hayfâ ki mevtâya
 Benim hem vâlid-i pâkim idi hem şeyh u üstâdım
 Girândır haqqı bende iktidârım yokdur ifâya
 Melek-siretdi ehlu'llâh idi insân-ı kâmildi
 Medâr-ı fahr idi ehl-i teberrâ vü tevellâya
 Selefden yâdigâr-ı muhteremdi dest-i ahlâfa
 Fazilet-mend idi mazhardı el-hağ hulk-ı a'lâyâ
 Rızâ-yı Haqq'a vaqf-ı cism ü cân etmişdi el-hâşıl
 Dil-âgâhâne vü merdâne gitdi bezm-i 'uqbâyâ
 Bu süflî hâk-i miñnetden olup nefretle rû-gerdân
 Hümâ-yı rûh-ı pâki bâl açıp yükseldi bâlâyâ
 Su'ûd eyler şu mışrâ'-ı güher mi'râcını iş'âr

Rızâ-yı pâk-dil şafvetle 'âzîm oldu Mevlâ'ya (1329)

26 Rebûlevvel 1329 / 14 Mart 1327 Pazartesi²³

Suûdü'l-Mevlevî'nin yakın dostu olan Tâhirü'l-Mevlevî de Rızâ Safvet Bey'in vefatına aşağıdaki manzumeyle tarih düşürmüştür:

Bî-bekâdır demiş bu dünyâyâ'
 Bağş-ı hestî eden berâyâyâ
 Ebediyyet na'îmini te'hîr
 Eylemiş bir cihân-ı uhrâyâ
 Gelecekler bu 'âleme gidecek
 O fenâ nâ-pezîr olan câyâ
 Köprüdür bu güzergah-ı fânî
 Üzerinde revende her pâyâ
 Her nefesde bütün zevî'l-ervâh
 Yaklaşır bir adımla 'uqbâyâ

²³ Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Dîvân-ı Suûdü'l-Mevlevî)*, 466, 467.

İrciî cāzib-i ḥalâiḳdir²⁴

Ṭutulanlar o cezb-i akvāya

Cān atarlar haḳīḳat ‘ālemine

Göz yumup da ciḥān-ı ḥulyāya

İşte etdi sefer Rızā Bey de

O güzīde makām-ı me’vāya

O münevver nazar ki mālīk idi

Nükte-i **kullü men aleyhā**’ya²⁵

Uyanıḳdı ‘uyün-ı ḥaḳ-bīni

Beñzedirdi ḥayātı rü’yāya

Cedd-i pāki Ebu’s-su’ūd gibi

Müntesibdi ‘ulüm-ı garrāya

İttibā’-ı **taḥallakū** ederek²⁶

Mazḥar olmuşdu ḥulḳ-ı a’lāya

Elli altı yaşında ḳıldı vedā’

Şu serāb-ı ḥayālet-efzāya

Ede nāil ‘ināyet-i Raḥmān

Zātını neşve-i **feterzā**’ya²⁷

Yād-ı ān-ı vefā tı olmaḳ için

Beyt-i ātī çekildi imlāya

Rūḥ-ı Savfet edip de meyl-i ‘alā

Vāşıl oldu rızā-yı Mevlā’ya (1329)²⁸

Suūdu’l-Mevlevî, bahsi geçen terceme-i hâlde kendi ifadeleriyle babasını şöyle anlatır: “Peder merhûm lisân-ı mâder-zâdı kadar Arabîye de vâkıf olup bilhassa ilm-i Tefsîr ve Hadîs ile mütevaggil idi. Ekseriyâ *Celâleyn* ve *Hâzin* tefsirlerini mutalaa ederdi. *Buhârî-i Şerîf*i mükerreren hatm etmiş idi. Ciddî bir sûrette Fârisî bilirdi. Şarkın sanayi’-i nefîsesinden şiirde, mûsikîde, hüsn-i hatta üstâd-ı kâmil idi. Tarz-ı Arab üzere gayet dil-nüvâz kânûn çalardı. Üstâd-ı mûsikî Hâcî Arif Beyle Tanbûrî Ali Efendi merhûmlardan mûsikî taallüm ettiğini hikaye ederdi. Tatlı, muhtezz, hazîn, muhrık sadâsı var idi. Arûz-ı Endülîsî’yi Arabî’den Türkçe’ye tercüme etmiştir. “Oruç Risalesi” ünvanıyla gayet müfîd ve vecîz bir eseri vardır. Bunlar matbu’ değildir. “Hazîne-i Fünûn” ve “Terakkî” isimli mevkût mecmûalarda ba’z-ı âsâr-ı manzûme ve mensûresi intişâr eylemiştir. Merhûmun nazm ve nesri kendine mahsûs latîf bir

²⁴ Fecr Suresi, 89/28.

²⁵ Rahman Suresi, 55/26.

²⁶ Nâsirüddin el-Elbânî, *Silsiletü’l-Eḥâdîsi’z-Za’ife* (Riyad: Mektebetü’l-Maârif, 1421), 6/346.

²⁷ Duha Suresi, 93/5.

²⁸ Suūdu’l-Mevlevî, *Zâdegân (Mukaddime Bölümü)*, 2.

vâdîde idi. Hilken ve tab'an tam ma'nâsıyla şâir olduğu halde zamân-ı şebâbından sonra şî'r ile hemen hiç iştiğâl etmemiş, ciddiyyâta hasr-ı evkât etmişdi."²⁹

2. Rızâ Safvet Bey'in Şiirlerinin Şekil ve Muhteva Özellikleri

Suûdü'l-Mevlevî, babası Rızâ Safvet Bey'in şiirlerini rika hattıyla yazarak "Âsâr-ı Peder" ismiyle *Zâdegân*'ın içerisine dercetmiştir. *Zâdegân*'ın girişinde konuyla ilgili şu ifadeler yer alır: "Şu mecmua ictimâ etmiş iki hayât-ı sâniyedir ki bir kısmı pedere, bir kısmı da ferzende âiddir. Pederinin âsârı hakkında oğlundan mutalaa beklemek zâiddir. Binâenaleyh bu mebbasde şakk-ı şefeye bence imkân gayr-i müsâiddir."³⁰

Âsâr-ı Peder'in manzumeler bölümü 21 sayfadan oluşmaktadır. Bu bölüm, 26 Zilkâde 1298 (19 Ekim 1881) tarihli on dört beyitlik Arapça bir münâcât ile başlar.³¹ Bu bölümde biri Arapça olmak üzere gazel nazım şekliyle yazılmış iki münâcât; ikisi gazel, biri muhammes olmak üzere üç na't; beş gazel; dokuz şarkı; biri tamamlanmamış münâcât, üçü tarih olmak üzere yedi kıt'ası; yine altı tarih beyti ve dedesi İszâde Sâdettin Efendinin ve Kuruçeşme'deki yalı komşuları Saîd Beyefendi'nin gazellerine yapılmış iki tane de tahmîs vardır. "Âsâr-ı Peder"de toplam 34 adet manzume mevcuttur.³² Manzumelerde yer yer vezin kusurlarına rastlanmaktadır. Şiirlerde "Safvet" mahlası kullanılmıştır. Bazı şarkılar, dönemin mûsikî üstadlarından Reşid Efendi ve Tanbûrî Ali Efendi tarafından bestelenmiştir. Aşağıdaki şarkının bestesi Reşid Efendi'ye aittir:³³

Ey melek-sîmâ meh-i garrâ-şîfât
Luţf edip kıl bezl-i tâb-ı iltifât
Şu'le-i rüyuñla dil bulsun hayât
Luţf edip kıl bezl-i tâb-ı iltifât

Şormadıñ aĥvâlimi ĥayli zamân
Eylediñ hem kârımı zâr ü figân
El-amân ey bî-vefâ! Şad el-amân
Luţf edip kıl bezl-i tâb-ı iltifât

Tîr-i hecr ü cevr ile cismim şehâ
Dâğ-dâr ettiñ yeter ser-tâ-be-pâ
Çâkeriñ Şafvet eder dâ'im recâ
Luţf edip kıl bezl-i tâb-ı iltifât

Aşağıdaki ifadeleri, mûsikî ile olan yakınlığını daha açık bir şekilde göstermektedir:

Dem-â-dem muţribân Şevĥ-i Tarabla pür-ţanîn olsun

²⁹ Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 28, 29.

³⁰ Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Mukaddime Bölümü)*, 1.

³¹ Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 1.

³² Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 1-21.

³³ Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 8. (Âsâr-ı Peder'deki 1. ve 3. şarkıların bestesi Reşid Efendi'ye 2. şarkının bestesi ise Ali Efendi'ye aittir.)

‘Arağla reng-i la’l-i yâr gülden bihterîn olsun
 Nevâ-yı Sûz-ı dil elverdi artık faşl-ı ‘Uşşâka
 Girilsin, beste şarkı vü semâ’î nev-zemîn olsun³⁴
 Bahâr eyyâmıdır ey mâh-ı tâbân
 Terâne eylemekde ‘andelibân
 Kemân u ‘ûd ile, çanbûr u neyle
 Becâdır eylemek zevk-i gülistân³⁵
 Muṭribân faşl-ı Ferağ-nâkdan âhenk ediyor
 Şevk-efzâ olarak sen daği ‘arz-ı nağam et³⁶

Manzumelerin nazım şekli, nazım türü/konusu, dili, beyit/bend sayısı ve vezinlerini gösteren tablo aşağıdaki gibidir:

Nazım Şekli	Tür/Konu	Dil	Beyit/ Bend	Vezin
Gazel	Münâcât	Arapça	14 Beyit	Recez bahrinin kalıbı tesbit edilememiştir.
Gazel	Münâcât	Türkçe	6 Beyit	Mef’ülü Mefâ’ilü Mefâ’ilü Fe’ülün
Gazel	Na't	Türkçe	5 Beyit	Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün
Gazel	Na't	Türkçe	6 Beyit	Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün
Muhammes	N'at	Türkçe	5 Bend	Mefâ’ilün Mefâ’ilün Fe’ülün
Gazel	Aşk	Türkçe	5 Beyit	Mef’ülü Mefâ’ilü Mefâ’ilü Fe’ülün
Gazel	Mehtap	Türkçe	6 Beyit	Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün
Gazel	Aşk, İşret	Türkçe	5 Beyit	Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün
Gazel	Mûsikî	Türkçe	11 Beyit	Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün
Gazel	Tabiat	Türkçe	5 Beyit	Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün
Şarkı	Aşk	Türkçe	3 Bend	Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün
Şarkı	Bahar	Türkçe	3 Bend	Mefâ’ilün Mefâ’ilün Fe’ülün
Şarkı	Bahar	Türkçe	3 Bend	Mefâ’ilün Mefâ’ilün Fe’ülün
Şarkı	Bahar	Türkçe	3 Bend	Mefâ’ilün Mefâ’ilün Fe’ülün
Şarkı	Aşk	Türkçe	2 Bend	Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün
Şarkı	Zevk	Türkçe	2 Bend	Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün
Şarkı	Aşk	Türkçe	3 Bend	Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün
Şarkı	Aşk	Türkçe	3 Bend	Mef’ülü Mefâ’ilü Mefâ’ilü Fe’ülün

³⁴ Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 6. (4. gazel)

³⁵ Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 8. (2. şarkı)

³⁶ Suûdü'l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 6. (3. gazel)

Şarkı	Aşk	Türkçe	2 Bend	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
Kıt'a	İlim	Türkçe	2 Beyit	Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
Kıt'a	Tabiat	Arapça	2 Beyit	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
Kıt'a	Hikmet	Türkçe	2 Beyit	Mef'ülü Mefâ'ilün Fe'ülün
Kıt'a-i Kebîre	Münâcât	Türkçe	3 Beyit	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
Tahmis	Aşk	Türkçe	5 Bend	Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
Tahmis	Aşk	Türkçe	4 Bend	Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün
Kıt'a-i Kebîre	Tarih	Türkçe	3 Beyit	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
Müfred	Tarih	Türkçe	1 Beyit	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
Kıt'a-i Kebîre	Tarih	Türkçe	4 Beyit	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
Müfred	Tarih	Türkçe	1 Beyit	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün
Müfred	Tarih	Türkçe	1 Beyit	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
Müfred	Tarih	Türkçe	1 Beyit	Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün
Kıt'a-i Kebîre	Tarih	Türkçe	5 Beyit	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
Müfred	Tarih	Türkçe	1 Beyit	Müstef'ilâtün Müstef'ilâtün
Müfred	Tarih	Türkçe	1 Beyit	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Manzumelerde aruzun remel, hezec ve recez bahirleri kullanılmıştır. Aruz kalıpları ve bahirlerin sayıları şu şekildedir:

Aruz Kalıpları	Kalıp Adetleri	Bahirler	Bahir Adetleri
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	7	Remel	15
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	5		
Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	1		
Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	2		
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün	6	Hezec	16
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün	4		
Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün	5		
Mef'ülü Mefâ'ilün Fe'ülün	1		
Müstef'ilâtün Müstef'ilâtün	1	Recez	2
Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün	1		

Klasik edebiyatımızın asırlardan beri süzülüp gelen edebî zevkini Rızâ Safvet beyin gazel ve şarkılarında da buluruz. Arapça olan münâcâtına “Bismihî Subhânehü” diyerek başlayan Rızâ Safvet Bey, hamdele ve şalvele ile manzumeye giriş yapmaktadır. Peygamberimizin ailesine ve ashabına da salavat getirdikten sonra ashab için “Din semâsının yıldızları” ifadesini kullanarak hadis-i şerife³⁷ telmihte bulunmaktadır. Yeri ve göğü belirli bir düzen içerisinde yaratan Allah’ın dini, dili ve karakteri farklı kavimleri yeryüzüne yerleştirmesi de münâcâtta işlenmektedir. “İslâm’ın şerefiyle gönlünü genişleten” Allâh’a hamdeden müellif, günahlarının affını, peygamberimizin şefâatini ve kalb ferahlığını niyaz etmektedir. Münâcâtının son beyitlerinde ilim tahsilini ve maarif şu’asını talep eden Rızâ Safvet Bey, âsî ve günahkar olduğunu arz ederek Arapça münâcâtını tamamlamıştır. Türkçe olarak yazmış olduğu münâcât ise aynı zamanda bir “Tevhid” örneğidir. Esmâ-i Hüsnâ ile Allâh’a yalvaran şâir, kerem ve lütuf talebiyle bu münâcâtını bitirmektedir. Na’tlarında ise “penâhım”, “dâd-gâhım”, “şems ü mâhım” ifadeleriyle Peygamberimizin şefaatini arzulamaktadır. Muhammes nazım şekliyle yazdığı bir şiirinde “Dahîlek Yâ Rasûlallah Dahîlek” nakaratını kullanmıştır.

Rızâ Safvet Bey, gazel ve şarkılarında aşk, işret, tabiat, bahar, mehtap ve mûsikîye yer vermiştir. Ayrılıktan, vuslattan, sevgilinin cevrenden ve güzelliğinden³⁸ behseden şâir, “kâmeti bâlâ”, “nûr-ı mücellâ”, “mir’ât-ı musaffâ”, “mihri-i münevver” ve “güzelim” ifadeleriyle³⁹ sevgiliye olan özlemine dile getirmiştir. Şâir, İstanbul’un baharını, mehtabını, gülistanını, sümbüllerini, lalelerini ve bülbüllerini⁴⁰ şarkılarında coşkulu bir şekilde anlatmıştır. Şâir, musıkîye olan ilgisini de “Dem-â-dem muṭribân Şevk-i Tarabla pür-ṭanîn olsun”⁴¹ mısrasıyla başlayan gazelinde ortaya koymuştur. 11 beyitlik bu gazelde mûsikîmizin makamları⁴² sıralanmıştır.

Rızâ Safvet Bey, dedesi Îsâzâde Sâdeddin Efendi’nin (ö. 1866) “Gerçi bütün ‘âlem saña meftündür efendim”⁴³ mısrasıyla başlayan gazelini tahmis etmiştir.⁴⁴ Ayrıca Nâfia Nezâreti mektûbî muâvini Said Bey’in “Söyletme beni derdli yürekte nelerim var” mısrasıyla başlayan gazelini de tahmis etmiştir.⁴⁵ Bu iki tahmisin konusu da aşktır. Bu manzumeler dışında Rızâ Safvet Bey, doğum, rütbe alma, sakal bırakma,

³⁷ Ashâbım yıldızlar gibidir. Hangisine tâbi olsanız hidayete erersiniz. Bk. Âcûrrî, Ebûbekir Muhammed b. el-Hüseyn b. Abdillâh, *eş-Şerîa* (Riyad: Dâru’l-Vatan, 1999), 4/1690.

³⁸ Suûdü’l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 1 ve 3. gazeller; 1, 5, 7, 8 ve 9. şarkılar.

³⁹ Suûdü’l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 1 ve 3. gazeller.

⁴⁰ Suûdü’l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 2 ve 5. gazeller; 2, 3 ve 4. şarkılar.

⁴¹ Suûdü’l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 4. gazel.

⁴² Makamlar için bk. M. Fatih Salgar, *Türk Müziğinde Makamlar, Usuller ve Seyir Örnekleri* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017); Murat Aydemir, *Tuskish Music Makam Guide*, (İstanbul: Pan Yayıncılık, 2015).

⁴³ Îsâzâde Sâdeddin Efendi’nin gazeli için bk.: Fatma Sabiha Kutlar, “Sa’dî ve Dîvânçesi”, *Türkoloji Dergisi*, 16/2 (2003), 209.

⁴⁴ Suûdü’l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 1. Tahmis.

⁴⁵ Suûdü’l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 2. Tahmis.

okula başlama, mezuniyet gibi konularda ailesi ve dostları için tarih beyti ve kıtaları da yazmıştır. Bu tarih manzumeleri arasında bütün harflerle yapılan “tam tarih”ler olduğu gibi, yalnız noktalı harflerin hesap edilmesiyle ortaya çıkan “mu’cem tarih”ler de vardır.

Suûdü’l-Mevlevî, babasının manzumelerini dîvânların klasik tertibine uygun olarak “Âsâr-ı Peder”de bir araya getirmiştir. Bir divançe olarak da niteleyebileceğimiz bu eserin sonunda Suûdü’l-Mevlevî’nin dilinden babası için şu ifadeleri buluruz:

“Bâis-i hayâtım, veliyyü’n-ni’metim, mürşid ü üstâdım, vâlid-i mebrûr u mağfûrum Rızâ Safvet Bey merhûmun hırz-ı cânım olan âsârı bu safhada hitâm bulmuşdur. Rahimehu’llâhu Teâlâ rahmeten vâsi’aten. El-fakîru’l-hakîr Suûdü’l-Mevlevî.”⁴⁶

3. Âsâr-ı Peder’in Transkripsiyonlu Metni

Âsâr-ı Peder’in transkripsiyonlu metni şu hususlara göre oluşturulmuştur:

- Metin, yaygın transkripsiyon alfabesiyle latinize edilmiştir.
- Müellifin noktalama işaretleri korunmuştur.
- *Âsar-ı Peder*’in yazma nüshasında bulunan dipnotlar da metne alınarak “[AP]” rumuzuyla gösterilmiştir.
- Transkripsiyonlu metinde başlıkların yanında manzumelerin yazma eserdeki sayfa numaraları “(s. 7)” şeklinde gösterilmiştir.
- Tespit edilen vezin kusurlarına dipnotta işaret edilmiştir.

ÂSÂR-I PEDER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

3.1. MÜNÂCÂT VE NA’TLAR

3.1.1. Arapça Münâcât (s. 1)

بكرمه تعالى انشدت هذا المناجاة مع السهو والخطيئات من بحر الرجزى و ارجو من نظاره ان تستر جميع ما فيها من النواقص والغلطات بنظر العناية

بِسْمِهِ وَسُبْحَانَهُ

اشكرك يا خالقي و رازقي بالنعمة⁴⁷

أحمدك يا من اعطاني الحياة بالكرم

بعثته للدين الإسلام هديا بالأمم

واصلني على حبيبك العلام محمد

إتهموا بأسماء الذين كانوا كالنجم

وعلى آله وصحبه بأجمعهم

⁴⁶ Suûdü’l-Mevlevî, *Zâdegân (Âsâr-ı Peder Bölümü)*, 22.

⁴⁷ Recez bahrinin bu gazelde kullanılan kalıbı tesbit edilememiştir. Bu gazelin sadece altı beyti daha önce yayımlanmıştır. Bk. İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, 2/1484.

أنت الذي خلقت ما كان في الأرض والسماء
وكوّرت الأرض ودوّرت الشمس في حولها
الليل والنهار صيرف لمن رأهما
واسكنت الأقوام هذه الذين مختلفاً
وصدري شرحت بشرف إيمان وإسلام
واغفر اللهم ذنوبي واستر ما يعينني ما يعينني
وسهلني أموراً الذين اشتغلت بهم
واجعل فؤادي مضياً بشعاع المعارف
ولا تفارقني الأهي عن سبيل الطاعة

ونظمت كل ما يحتاج بهم من نظم
وحصلت بها فصولاً أربعاً ذا الحكم
اوليها نوراً مجلاً واخري بالظلم
في الأديان والألسنة والأخلاق والشيم
فإنه علي شكراً وفيراً بالمهمم
ويسرني شفاعة نبيك المحترم
وفرح حال قلبي من الهمم والألم
وشوقي على تحصيل العلوم المكرم
وسلمني بتحفيظ من الداء والسقم

فإنني عاص وآثم وذو الكبائر
التجأت عوفك يا رب اللوح والقلم

إبتهل من ربك يا صفوت واسئل غفرانه

لأنّ فعلك ذنبٌ كثيرُ الذمايم

هذا المناجاة انشد في (كو)⁴⁸ من ذي القعدة سنة ثمانية وتسعين والمائتين والـ

Münacatın Anlamı:

Allâhü Teâlâ'nın keremiyle bu münâcâtı yanlışlarla ve hatalarla recez bahrinden inşâd ettim. Bu münâcâta bakanlardan dileğim, ondaki bütün noksanları ve yanlışları lütüfkâr bir nazarla hoş görmeleridir.

Allah'ın adıyla başlarım ve O'nu her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim.

Ey bana cömertlikle hayat bahşeden Allâh'ım! Sana hamd ederim. Ey beni yaratan ve beni nimetleriyle rızıklandıran Allâh'ım! Sana şükürler olsun. Ümmetleri hidayete erdirmek üzere İslâm dini için gönderdiğin Yüce habîbin Muhammed'e salât ederim. Onun bütün âline ve ashâbına salât ve selam ederim. Onlar, din semâsının yıldızları gibidirler. Ey Allâh'ım! Yerde ve gökte olanları yarattın ve kendilerinde ihtiyaç duyulan her düzeni sağladın. Yeri yuvarlak yaptın ve güneşi onun etrafından döndürdün. Ey hüküm sahibi Allâh'ım! Bu dönüşlerle dört mevsimi yarattın! Gece ve gündüz, kendilerini görenler için birbiri ardında değişip durmaktadır. Onlardan ilki aydınlık bir ışıktır, ikincisi ise karanlıktır. Ey Allâh'ım! Dilleri, dinleri, ahlakı ve karakteri farklı olan bu kavimleri yeryüzüne sen yerleştirdin. Benim gönlümü imân ve İslâm şerefiyle genişlettin. Kuşkusuz bu önemli nimetlere karşı bol bol şükretmem gerekir. Ey Allâh'ım! Günahlarımı bağışla ve beni mahcub edecek işlerimi affeyle. Muhterem peygamberinin şefâati beni sevindirir. Kendilerine önem verdiği kimselerin güzel işlerini bana nasip eyle. Kalbimii üzüntüden ve acıdan kurtarıp şenlendir. Gönlümü mârifet ışığıyla aydınlık eyle. Şevkimi de şerefli ilimlerin tahsiline

⁴⁸ Ebced hesabına göre ك:20 ve و: 6'dır. كو'nun değeri 26 olup, 26 Zilkâde tarihini göstermektedir. Rıza Safvet Bey, bu münâcâtını 1298/1880 yılında yazmıştır.

yönlendir. Ey Allâm'ım! Beni tâat yolundan ayırma. Hastalıklardan ve dertlerden korumak süretiyle beni selâmete erdir. Doğrusu ben isyankârim, günahkârim ve büyük günah sahibiyim. Ey levh ve kalemin sahibi olan Allâh'ım! Senin affına sığındım.

Ey Safvet! Rabbine yalvar ve O'nun affını talep et. Çünkü senin işin çok kınanacak olan bir günahdır.

3.1.2. Türkçe Münâcât (s. 2)

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

Ey câmi'-i evşâf-ı kemâlât olan Allâh⁴⁹
Mevcûd-ı Ehad Vâcib-i bi'z'zât olan Allâh
Takdîs ile tevḥîd ederim zât-ı 'azîmiñ
Ey vâhib-i elṭâf ü 'inâyât olan Allâh

Şun' u hüküm ü kudretiñ eşyâda 'ayândır⁵⁰
Ey fâ'il-i envâ'-ı şu'unât olan Allâh
Ey Evvel ü ey Âḥir ü hem Zâhir ü Bâṭın
Ey 'Âlim-i esrâr-ı ḥafiyât olan Allâh
Çokdur güneğim 'afvîña muḥtâcım İlâhî
Ġufrân ile Settâr-ı ḥaṭî'ât olan Allâh
Şafvet ḳuluña ḳıl kerem ü luṭfuñu erzân
Baḥşende-i iḥsân u 'inâyât olan Allâh

3.1.3. Na't-ı Hazret-i Nebevî (s. 3)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Meded ey her dü serâ pâdişehi faḥr-ı rûsul
Meded ey 'arş-ı Hudâ mihr ü mehi nûr-ı sübül
Meded ey bâ'îş-i icâd-ı sipihr ü eflâk
Meded ey 'âşî ümem dâd-gehi merci'-i kül
Dîn-i ğarrâ-yı mübîniñle cihân buldu şeref
Meded ey zerre-i her ḥâk-i rehi 'ayna kühül
Beni luṭfuñla şefâ'atiñe mazḥar ḳıl kim
Ḥâlimi etdi dige-gün güneğ ü sū'-i şugul
Vaşf-ı pâkiñde ḳuluñ Şafvet-i aḥḳar 'âciz
Meded ey her dü serâ pâdişehi faḥr-ı rûsul

3.1.4. Na't-ı Celîl-i Hazret-i Nebevî Şalli ve Sellim 'Âleyh (s. 3)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Ġarîbim senden özge yok penâhım yâ Rasûla'llâh
Ġubâr-ı ma'siyetle rû-siyâhım yâ Rasûla'llâh

⁴⁹ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 2/214, 215.

⁵⁰ Vezin kusurludur.

Menâhî vü meḥârim ḥadd ü pâyanı aşır taşdı
Naşıl arz eyleyim çokdur günâhım yâ Rasûla'llâh
Ümîdim âsitân-ı lütfuña kalmıştır ey sultân
İki 'âlemde sensin dâd-gâhım yâ Rasûla'llâh
Cemâliñ rü'yetiyle bendeñi eyle müşerref kim
Seniñ rüyuñdur ancak şems ü mâhım yâ Rasûla'llâh
Rasûl-i ekrem ü efḥam Ḥabîb-i Ḥazret-i Ḥaḳ'sın
Bunu taşdıḳde yok iştibâhım yâ Rasûla'llâh
Şefâ'at-h'âhdır dergâh-ı raḥmînda kuluñ Şafvet
Zünûbumdan çıkar eflâka âhım yâ Rasûla'llâh

3.1.5. Na't-ı 'Âlî-i Risâlet-Penâhî (s. 4)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

Zelîl ü 'âcizim çokdur günâhım
Ġubâr-ı ma'siyetle rû-siyâhım
Der-i 'âlem-penâhıñdır penâhım
Meded senden olur ey pâdişâhım
"Daḥîlek yâ Rasûla'llâh Daḥîlek"⁵¹

Dem-â-dem ḥâl ü kârım cürm ü işyân
Menâhî vü meḥârim, 'ayb u noḳsân
Hemân feryâd ü zârım 'avf ü ğufrân
Emân hünkârım iḥsân eyle iḥsân
"Daḥîlek yâ Rasûla'llâh Daḥîlek"

Mu'azzâmsın, imâmü'l-mürselînsin
Mu'allâsın, penâh-ı 'âlemînsin
Mükerremsin, şefî'ü'l-müznibînsin
Efendimsin, melâz-ı 'âcizînsin
"Daḥîlek yâ Rasûla'llâh Daḥîlek"

Cihânı tal'atıñ kıldı münevver
Ġulûb-ı mü'minîni hep ser-â-ser
O nûra karşı mihrin kaldı bî-fer
Meded ey şâhib-i mihrâb u minber
"Daḥîlek yâ Rasûla'llâh Daḥîlek"

Seniñdir dü cihânda her sa'âdet
Ki sensin mesned-ârâ-yı risâlet

⁵¹ "Tasavvufta Resûl-i Ekrem'in şefaati, ona sığınma ve ondan yardım talebinde bulunma önemlidir. Mutasavvıflar "Daḥîlek yâ Resûlellah" (sana sığındım ey Allah'ın elçisi), "şefâat yâ Resûlallah" deyip onun ruhundan yardım ve şefaet umarlar." Bk. Mustafa Fayda, "Muhammed", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/472-476.

Der-i luṭfuñ emel-baḥşa-yı ümmet
 uluñ Şafvet gedāya kıl şefā‘at
 “Daḥīlek yā Rasūla’llāh Daḥīlek”

3.2. GAZELLER

3.2.1. Gazel (s. 5)

Taşvīr

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

Gördükde seniñ resmiñi ey āmeti bālā
 Şandım ki ufukda görünür nūr-ı mücellā

Neşr eyleyip etrāfa hemān feyz u şu‘ā‘ın
 Hattā gönül iqlīmini de ıldı müziyyā

Bilmem ki nedir onda olan ḥüsn ü leṭāfet
 Taşvīr midir yoksa ki mir‘āt-ı muşaffā
 Yok yok degil āyīne meger mihr-i münevver
 Burc-ı ḥameli istiyor etmekligi me‘vā
 Şafvet o güzīn resm nice vaşfa sezādır
 Böyle bir iki beyt ile ābil midir ifā

3.2.2. Gazel (s. 5)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Ba ne rütbe pür-ziyādır māhitāb
 Bā‘iṣ-i şev u şafādır māhitāb
 Kā‘ināti ser-te-ser tenvīr eder
 Zīnet-i ‘arz u semādır māhitāb
 Şafḥasında nūr-ı udret lem‘a-pāş
 Feyz-i maḥz-ı Kibriyā’dır māhitāb
 ‘Aqs-i tābı baḥra oldu zer ü sīm⁵²
 Böyle bir ḥāri-nümādır māhitāb
 Cümle ḥalı kendine meftūn eder
 Bir semāvī āşinādır māhitāb
 Neşve-yāb ol Şafvetā demdir bu şeb
 Şev ü şādī ihtivādır māhitāb

3.2.3. Gazel (s. 6)⁵³

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Çeşm-i ḥasret-keşi yollarda bırakma kerem et
 Maḥdemiñle güzelim! Meclisi reşk-i İrem et

⁵² Yazma nüshada “سر و سيم” olarak imla edilmiştir.

⁵³ Bu gazel daha önce yayımlanmıştır. Bk. İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, 2/1485; Pakalın, *Sicill-i Osmānī Zeyli*, 15/49.

Muntazır elde kadeh maqđemiñe sâkî-i cem
Mey nüş eyle hemân neş'elenüp def'-i gam et
Muṭribân faşl-ı Feraḥ-nâkdan âhenk ediyor
Şevk-efzâ olarak sen daḥi 'arz-ı nağam et
Uyup ağıyâra baña etme ğazûbâne nigâh
İltifâtıñ ile üftâdeñe bezl-i ni'am et⁵⁴
Eyliyor Şafvet-i bî-çâre saña böyle recâ:
Maqđemiñle güzelim! Meclisi reşk-i İrem et
3.2.4. Gazel (s. 6)⁵⁵

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Dem-â-dem muṭribân Şevk-i Tarabla pür-ṭanîn olsun⁵⁶
'Araqla reng-i la'l-i yâr gülden bihterîn olsun
Nevâ-yı Sûz-ı dil elverdi artık faşl-ı 'Uşşâka
Girilsin, beste şarkı vü semâ'î nev-zemîn olsun
Muḥayyer Kürdî vü Tâhir, Segâh u Mâye vü Nikrîz
Oğunsun Müste'âr ammâ Hişâr-âsâ metîn olsun
Şımâḥ-ı şevk açıldı gerçi Hüzzâm u Dügâhdan
Yegâh ey yâr! Şevk-efzâ-yı bezm-i sâmi'în olsun
Tarîḫ-i Râstdan Mâḥûr ile Sûz-i dil-ârâyı
Çalan sâzendegânıñ Sûzinâkı âteşin olsun
Nihâvende Hicâzı kâr-ı evvelde edip tercîḥ
Ġazel-ḥ'ân ol civânım! Güftesi Tarz-ı nevîn olsun
Hicâz u Zirgüle Neveşer inşâdına kâfi
Faḫaṭ ister göñül kim lafz u ma'nâsı metîn olsun
Hüseynî vü Bayâtî Karcıgar Raqs-ı Köçek hoşdur
Gehî Şehnâz u Evcârâ daḥi sūziş rehîn olsun
Feraḥnâk ile Gerdâniyyeden bir Būselik göster
Dil-i nâ-kâmımız bârî bu yüzden kâm-bîn olsun
Nişâbūr-ı 'Acem'de İşfahânda gez şafâ-yâb ol
Dil-i 'âşıkda cânâ! Būselikde cā-nişîn olsun
Şabâ revnaḫ verir cām-ı şabūḫa Şafvetâ lâkin
Anı taḫsîmde Beste-nigâr nâzenîn olsun

3.2.5. Gazel (s. 7)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

54 Mısradaki "üftâdeñe" kelimesi Sicill-i Osmânî ve Son Asır Türk Şairleri'nde "üfkendene" şeklindedir. Bk. *Sicill-i Osmânî*, 15/49; İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, 2/1485.

55 Bu gazel daha önce yayımlanmıştır. Bk. İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, 2/1484.

56 Bu neşide makâmât-ı müşkiyye esâmisini ḥâvidir. Peder-i merḥûm müşkiye pek esâslı bir sûretde müntesib olup ğâyet ḥazîn bir şadâya mâlik idi tarz-ı 'Arab üzre pek dil-nüvâzâne ḳânûn çalar idi. Esâtize-i müşkiyyeden ṭanbûrî 'Alî Efendi ve Hâcî 'Ârif Bey merḥûmlarla beynlerinde muḥâdenet-i kâmile mevcûd idi. [AP: Âsâr-ı Peder]

Bugün burc-ı hamel mihr-i cihân-tâba medâr oldu
 Hezârân müjdeler ey dil ki rûz-ı nev-bahâr oldu
 Nûkât-ı i'tidâl üzre kurup taht ol şeh-i 'âlem
 Anuñcün her tarafda müstevî leyl ü nehâr oldu
 Nihâlistân-ı 'âlemde varakdan hiç eşer yokken
 Bu mevsimde nice nağl-i beyâbân zehre-dâr oldu
 Verip bād-ı şabâ âb-ı şafâya neş'e vü revnağ
 Sürürundan bütün enhâr u a'yan cüy-bâr oldu
 Şıgar mı vaşf u ta'rife bu vahtiñ şafveti Şafvet
 Hemân 'azm-i gülistân eyle hengâm-ı mesârr oldu

3.3. ŞARKILAR

3.3.1. Şarkı (s. 8)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Ey melek-sîmâ meh-i garrâ-şifât⁵⁷
 Luţf edip kıl bezl-i tâb-ı iltifât
 Şu'le-i rüyuñla dil bulsun hayât
 Luţf edip kıl bezl-i tâb-ı iltifât
 Şormadıñ ahvâlimi haylî zamân
 Eylediñ hem kârımı zâr u figân
 El-amân ey bî-vefâ şad el-amân
 Luţf edip kıl bezl-i tâb-ı iltifât
 Tîr-i hecr ü cevr ile cismim şehâ
 Dâğ-dâr ettiñ yeter ser-tâ-be-pâ
 Çâkeriñ Şafvet eder dâ'im recâ
 Luţf edip kıl bezl-i tâb-ı iltifât

3.3.2. Şarkı (s. 8)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

Bahâr eyyâmıdır ey mâh-ı tâbân
 Terâne eylemekde 'andelibân
 Kemân u 'üd ile, çanbûr u neyle
 Becâdır eylemek zevk-i gülistân
 Çemen-zâra kurulsa şahn-ı 'işret
 İçilse bâde, olsa hoşça şöhet
 Şafâ vü neş'e-mend eyler bu mevsim
 Dil-i ehl-i dili bî-hadd ü gâyet
 Hemân bülbüller âvâz eylesinler
 Gül-i nev-resteler nâz eylesinler

⁵⁷

Bu şarkı esâtize-i müsiqiyyeden ve hademe-i hâşşa zâbiñânından Reşid Efendi merhûm tarafından 'uşşâk maķâmından bestelenmiştir. [AP]

Eger meftûn olursa Şafvet-âsâ
Anı da bezme hem-râz eylesinler⁵⁸

3.3.3.Şarkı (s. 9)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

Gülistâna güzâr etmek becâdır
Bahâr eyyâmıdır vaqt-i şafâdır
Hele 'uzlet-nişîn olmak hatâdır
Bahâr eyyâmıdır vaqt-i şafâdır
Olur gül-zârlar hep cennet-âsâ
Güzeller hep ederler 'azm-i şahrâ
Eder bülbüller âheng-i tarab-zâ
Bahâr eyyâmıdır vaqt-i şafâdır

Bu dem bezm-i şafâda 'ış ü ülfet
Verir insâna 'ayn-ı zevk-i cennet
Anı tavşife Şafvet var mı hâcet
Bahâr eyyâmıdır vaqt-i şafâdır⁵⁹

3.3.4.Şarkı (s. 10)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

Yine buldu hayât-ı tâze 'âlem
Bahâr erdi bahâr ey şüh-ı gülfem
Gülistân içre bülbüller çeker dem
Bahâr erdi bahâr ey şüh-ı gülfem
Ser-â-ser lâleler sünbüller açmış
Felek zümrüd bisâti hâke saçmış
Keder artık 'adem-âbâda kaçmış
Bahâr erdi bahâr ey şüh-ı gülfem
Bu dem bâğ-ı vişâle girse Şafvet
Bulur mu neş'esi şevki nihâyet
Kerem eyle saña kaldı mürüvvet
Bahâr erdi bahâr ey şüh-ı gülfem

3.3.5.Şarkı (s. 11)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Sînemiñ tîğ-i teğâfûl ile biñ yâresi var
Yâremi şarsa n'olur merhem-i vuşlat ile yâr

⁵⁸ Üstâd-ı şehîr-i müsîkî Tanbûrî 'Alî Efendi merhûm tarafından nihâvenden bestelenmiştir. [AP]

⁵⁹ Bu şarkı da sâbiķu'z-zikr Reşîd Efendi merhûm tarafından hicâz maķâmından bestelenmiştir. [AP]

Nâle vü sūz-ı dilim tūrmayıp eflāka çıkar
 Yāremi şarsa n'olur merhem-i vuşlat ile yār
 Derd ile inleyerek yalvarayım ben yāre
 Raḥm edip belki görüp ḥālimi ol meh-pāre
 Bir devā eylese artık bu dil-i bīmāre
 Yāremi şarsa n'olur merhem-i vuşlat ile yār

3.3.6.Şarkı (s. 11)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Gönlümüz ister dem-ā-dem zevk u şevk
 Ehl-i zevk ādemleriz biz ehl-i zevk
 Bizleri etmiş tabī'at zevke sevke
 Ehl-i zevk ādemleriz biz ehl-i zevk
 Muşsimidir her havānıñ sāzımız
 Bülbülü mebhūt eder āvāzımız
 Sāde-rūlardır bütün hem-rāzımız
 Ehl-i zevk ādemleriz biz ehl-i zevk

3.3.7.Şarkı (s. 11)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Ḥasretiñle dilde zaḥmet şad-hezār
 Merḥamet eyle yeter ey nāzlı yār
 Tutdu āfākı bütün feryād u zār
 Merḥamet eyle yeter ey nāzlı yār
 Oldu kārım rüz u şeb fikr-i vişāl
 Kıldı āhım bülbülü mebhūt u lāl
 Kaldım artık nā-tüvān u bī-mecāl
 Merḥamet eyle yeter ey nāzlı yār
 Derd-i sīnem dem-be-dem oldu füzün
 İftirākıñdır baña dāğ-ı derün
 Ḥāl-i rāzım 'āleme ḥayret-nümün
 Merḥamet eyle yeter ey nāzlı yār

3.3.8.Şarkı (s. 12)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

Dil farṭ-ı taḥassür ile her ān müteḥassir
 Olmaz mı 'aceb vuşlat-ı cānān müteyessir?
 Peykān-ı sitemle dil-i zārım müte'eşşir
 Olmaz mı 'aceb vuşlat-ı cānān müteyessir?
 Bilmem ne desem tāli'-i nā-sāzıma eyvāh
 Kim oldu işim miḥnet ile āh-ı ciger-gāh
 Cāndan daḫi bıkdırdı bu firḳat beni nā-gāh

Olmaz mı 'aceb vuşlat-ı cānān müteyessir?
Hālim diyemem kimseye yok derdime maḥrem
Aşlā olamaz yāre-i şad-pāreme merhem
Şafvet gibi bī-çāre vü ğam-ḥāreye bir dem
Olmaz mı 'aceb vuşlat-ı cānān müteyessir?

3.3.9.Şarkı (s. 13)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Zülfünüñ zencirine bend oldu gönlüm nā-gehān
Ey güzel yüzlü, güzel sözlü, güzel özlü civān!
Hep saña maḥşūs efendim! Hüs-n-i tavr u hüs-n-i ān
Ey güzel yüzlü, güzel sözlü, güzel özlü civān!
Āfitāba eylesem teşbīh rüyuñ pek be-cā
Öyle enver veche şāhibsin ki bī-mişl ü bahā
Eyliyor Şafvet temennī vuşlatıñ şubḥ u mesā
Ey güzel yüzlü, güzel sözlü, güzel özlü civān!

3.4. KIT'ALAR

3.4.1. Kıt'a (s. 13)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

(Fā'ilātün) (Fa'lün)

Terk edip meyl-i hevāyı insān
Tıfl iken bilmeli kadr-i mekteb
Şöyle nuḫḫ etdi 'Aliyy-i a'lem
"Rütbe-i 'ilmdir a'lā-yı rüteb"

3.4.2. Arapça Bir Kıt'a (s. 13)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

انا المعذور فى سير الجبال
لأن الريح هبت بالشمال⁶⁰

3.4.3. Bir Ḥadīs-i Celīl-i Ḥazret-i Nebevī'den İstifāde (s. 14)

Mef'ülü Mefā'ilün Fe'ülün

Hāk olsa daḥi vücūd-ı şuveri
Ma'nen yine zindedir Müsülmān
Peygamberimiz buyurdular kim:
Dāreynde ḥaydır ehl-i imān

3.4.4. Nā-tamām Bir Münācāt (s. 14)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Varlığıñdır varlığı izhār eden
Varlığıñdır kā'inātı var eden
Varlığıñdan eyledi varlık zuḥūr

⁶⁰ Ben mazurum dağların hareketinde. Kuzeyden esti rüzgâr zira.

Varlığındır dehri pür-envâr eden
 Varlığındır ‘ayn-ı hikmet menba‘ı
 Varlığındır Şafveti bî-dâr iden

3.5. TAHMİSLER

3.5.1. Tahmîs (s. 15)

Büyük pederim ‘İsâ-zâde Sa‘düddîn Efendi merhûmuñ gazelini tahmîs-i âcizâdir.⁶¹

Mef‘ülü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ülü

“Gerçi bütün ‘âlem saña meftündür efendim”
 Gönlüm hele ‘aşkıñ ile mecnündür efendim
 Didemden akan yaş yerine hündür efendim
 Bî-şübhe sözüm şıhate maqründür efendim
 “Mihriñ dil-i şürîdede efzündür efendim”
 “Dil silsile-i zülf-i perîşanıñ ucundan”
 Sevdâ-yı ruḡ-ı al ile hicrâniñ ucundan
 Ebrû-yı hilâliñ daḡı çeşmâniñ ucundan
 Hep ḡüsn-i cemâliñde olan anuñ ucundan
 “Zencire çekilmiş gibi mecnündür efendim”
 “Luṭf eyle ezâ eyleme efgendeñe cânâ”
 Vaşlıñ ile kıl ‘âşık-ı bî-çâreyi ihyâ
 Ağyâra vefâ etmegi terk eyle ki âyâ
 Tâkat mı gelir bunca cefâya güzelim! Yâ?
 “Aḡvâl, perîşân u diğergündür efendim!”
 “Bezme okuyor sâķi-i gül-ruḡ seni ey gül!”
 Feryâd ediyor şevḡ ile mânende-i bülbül
 Luṭf eyle amân ḡılma icâbetde ta‘allül
 Gel sen daḡı nûş et güzelim iki ḡadeḡ mül
 “Destîñdeki câm-ı mey-i gül-gündür efendim!”
 “Sa‘dî yine şekvâyı biraḡ cevri-i felekden”
 Bî-ḡ‘âb u sükün öyle fiğân etme yürekden
 Ğam çekme mükâfât alınır şabr et emekden
 Şafvet hele vuşlat umar ol mişl-i melekden
 “Kâmiñca döner belki bu gerdündür efendim!”

3.5.2. Tahmîs⁶² (s. 16)

Mef‘ülü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ülün

“Söyletme beni derdli yürekde nelerim var”
 Semt-i eleme râh-ı sitemden güzerim var

⁶¹ İsâzâde Sâdeddin Efendi’nin gazeli için bk.: Kutlar, “Sa‘dî ve Dîvânçesi”, 209.

⁶² Vaktiyle Ḳuruçeşme’de yalı komşumuz olan Sa‘îd Bey Efendi’nin gazelini. (Bu zât Meşrûtiyet’den evvel Nâfi‘a Nezâreti Mektûbî Mu‘âvini idi.) [AP]

A'dâ-yı dile âh mişâli teberim var
Peykân-ı ğama sîne-i âhen-siperim var
"Raħm eylemedi ħâlime yârim kederim var"
"Ketm etdi o zâlim baña hiç açmadı ammâ"
Eṭvâr-ı dil-âzârı müdâm etmede imâ!
Kâbil mi ki i'raz-ı muħabbet ola iḫfâ?
Peymân u 'uhûdunda şebât etmeyip aşlâ
"Ağyâra vefâ eylediginden ħaberim var"
"Bî-gâne ṭurup 'âşıkı incitme ki cânâ"
Me'yûs u mükedder gönlü eyleme ifnâ
Bî'llâhi yazıkdır beni terk eyleme tenhâ
Ağyâra uyup etme cefâ 'âşıkâ zîrâ
"Te'şîr eder elbet saña âh-ı seħerim var"
"Himmat buyurursañ yine taħmîsiñe Şafvet"
Gerçi yok ise sende daħi himmete kudret
Me'mûl ki gelmiş ola efkârîña vûs'at
Şafvet hele üstâdîña eş'ârîñı 'arz et
"Taḫdîm ederim ben de Sa'îdâ! Eşerim var"

3.6. TARİHLER

3.6.1. Tarih (s. 18)

Maħdûm-ı 'âcizî Mehmed Su'ûd Bey tale 'umruhû ve zâde 'ilmuhû ve faḫluhû ve ma'rifetuhû'nuñ vilâdetine söylediğim tām târiħdir:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Nice yüz biñ kerre şükr etsem becâdır Rabbime
Etdi elṭâfiyla bu 'âciz ḫulun mesrûr-bâl
Ṭoğdu bir oğlum ede Ḥaḫ şihḫat ü 'ömrün mezîd
'İlm ü faẓl ile ola ceddi gibi şâħib-kemâl
Söyledim Şafvet anuñ târiħini tâmmü'l-'ayâr
Şükr ola geldi Su'ûd'um dehre sa'd ile bu sâl **1299 Sene-i Hicriyye**

3.6.2. Rütbe Târiħi (s. 19)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Şafvetâ târiħ söyle ma'raz-ı tebrîkde
Rütbe-i mîr-i Şalâhî yümn ile 'âlî ola⁶³ **1293**

3.6.3. Lihye Târiħi (s. 19)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Dü sa'âdet ħazret-i mîr-i me'âlî-ħaşletîñ
'Ömrü efzûn ferr ü iḫbâli daħi ba'îd ola
Kâlb-i Şâfi eyleyip şevḫ u sürûra iḫtirân

⁶³ Şadr-ı esbaḫü'l-iştihâr merḫûm 'Âli Paşa ħafidi Kemâleddîn Şalâhî Beyefendi'ye. [AP]

Kürbet ü âlâmdan âzâde vü eb'ad ola
 Sünnet-i Peyğamberi icrâ ile Zî'l-ka'de'de
 Eyledi irsâl-i lihye şeyb ola, es'ad ola
 Mısrâ'-ı cevherle Şafvet bendesi tebrîk eder
 Hâzret-i Şâfi-i vâlâ-câha lihye sa'd ola **1303**

3.6.4. Bed'-i Tahşil Târîhi (s. 19)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

Dedi târihini mu'cemle Şafvet
 Medâr-ı sa'd bâşed bed'-i duhter⁶⁴ **1304**

3.6.5. Tarih (s. 20)

Şeyhu'l-İslâm-ı esbak Turşucu-zâde Aḥmed Muhtâr Efendi-zâde bâcenâhım
 [bacanak] fazîletli 'Alî 'Aṭâ'ullâh Mollâ Beyefendi'ye pâye ve lihye târihi:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilü

Şafvetâ Mollâ-yı ḳudsün söyle târihini
 Mîr 'Alî'niñ lihyesi şeyb, pâyesi pür-yümn ola **1297**

3.6.6. Tarih (s. 20)

Bu da mîr müşârün ileyhiñ 'ulüm-ı 'Arabiyyeyi ikmâli ile icâzet aldıkları
 zamânîñ târihi:

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilü

Şafvet yazıp târihini mu'cemle 'arz eyle hemân
 Me'zûn oldu mîr 'Aṭâ tebrîk edip ḳıldım du'â⁶⁵ **1304**

3.6.7. Tarih (s. 20)

Hem-civâr-ı 'âlî-tebârimız Re'îsü'l-Ḥaṭṭâṭîn Muḥsin-zâde 'Abdullâh Beyefendi
 Hâzretleriniñ maḥdüm-ı 'âlileri rif'atlı Fu'âd Bey birâderimiziñ rütbelerine 'âcizâne
 ityân olunan mücevher târihidir:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Pür aşâlet zû-necâbet menba'-ı faẓl u kerem
 Necl-i Muḥsin-zâde ol mîr-i belâgat-i'tiyâd
 Şî'r ü inşâ vü fezâ'ilde aña yoḳdur ḳarîn
 Gelse Veysî vü Fuzûlî hep eder taşdıḳ u yâd
 Siyyemâ şürâ-yı devlet hey'et-i küttâbınıñ
 Mefḥaridir cümlesi eyler o zâta i'timâd

⁶⁴ *Mutluluk sebebi olsun kızının (tahsile) başlaması.*

⁶⁵ İstikâmet ve 'adâletle müşârün bi'l-benân ricâl-i 'ilmiyyeden bulunan müşârün ileyh
 1332 târihinde füc'eten irtihâl etmişdir. İrtihâline ṭaraf-ı kemterânemden yazılan târiḳ
 ve merşîye aşâr-ı ḥâḳîrânem meyânındadır. Pederim merḥûm ile ikisi bir günde Sulṭân
 Bâyezîd Câmî'-i Şerîfi'nde İstanbulî Es'ad Efendi merḥûmdan icâzet almışlardır. [AP]

Rütbesin duyduğda tebrîk eyleyip kıldım du‘â
Şöyle kim pür yümn edip ‘âlî kıla Rabbü'l-‘ibâd
Cevherîn târîh Şafvet böylece itdi çulü‘
Şâişe mîr-i Fu‘âd’ı kıldı mesrûru’l-fü‘âd 1300

3.6.8. Lihyeniñ Târîhi (s. 21)

Müstefîlâtün Müstefîlâtün

Şafvet ki kıldıñ olsun mübârek
Zi’l-Ğa‘de’de bu irsâl-i lihyeñ 1302

3.6.9. Tarih (s. 21)

‘Âşım Bey oğlumuzuñ lihyesine söylediğim târîhdir:⁶⁶

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Hemân tebrîk edip cevherle yaz târîhini Şafvet
Bu nev lihyeñ ağarsın çok şafâlar ile ‘Âşım Bey! 1307

SONUÇ

Mehmed Rızâ Safvet Bey (1857-1911) Dîvân Edebiyatı’nın son örneklerini veren hattat bir şâirdir. Sanat erbabı ve ilim adamları yetiştiren bir aileden gelmektedir. Dîvân-ı Humâyun’da memurluk görevinde bulunmuştur. Şâirin oğlu hattat Suûdü’l-Mevlevî, babasının şiirlerini, *Zâdegân* adını taşıyan dîvânının *Âsâr-ı Peder* bölümünde toplamıştır. *Âsâr-ı Peder*, Rızâ Safvet Bey’in biyografik bilgilerini ve manzumelerini içermektedir. Manzumelerin yer aldığı bölüm, 21 sayfadan oluşmaktadır. *Âsâr-ı Peder*’de toplam 34 adet manzume mevcuttur. “Safvet” mahlası kullanılan Rızâ Safvet Bey, gazel, şarkı, tahmis, muhammes ve kıt’a nazım şekilleriyle şiirler yazmıştır. Şiirlerinde aruzun remel, hezec ve recez bahirleri kullanılmıştır. Eserine Arapça bir münâcâtla başlayan şâir, na’tlarında “penâhım”, “dâd-gâhım”, “şems ü mâhım” ifadeleriyle Peygamberimizin şefaatinde arzulamaktadır. Muhammes nazım şekliyle yazdığı bir şiirinde “Dahîlek Yâ Rasûlallah Dahîlek” nakaratını kullanmıştır. Gazel ve şarkılar bölümündeki manzumelerin ana konusu, aşk, sevgili, hasret, bahar, mehtab ve tabiat olmuştur. Şâir, İstanbul’un gülistanını, lalelerini ve bülbüllerini şarkılarında coşkulu bir şekilde anlatmıştır. Doğuştan gelen şiir kabiliyetine rağmen gençliğinden sonra şiirle pek ilgilenmeyen şâirin bazı eserleri “Hazîne-i Fünûn” ve “Terakkî” isimli süreli yayınlarda yayımlanmıştır. Farsça ve Arapça’yı çok iyi bilen Rızâ Safvet Bey, daha çok Hadis ve Tefsir ile meşgul olmuştur. Mûsikîye de özel bir ilgisi olan şâirin şarkıları, döneminin mûsikî üstadlarından Reşid Efendi ve Tanbûrî Ali Efendi tarafından bestelenmiştir. Türk mûsikîsi bestekârı Hâcî Arif Bey ve Tanbûrî Ali Efendi’den mûsikî dersleri de alan şâir, aynı zamanda hüsn-i hatta da kendisini yetiştirmiştir. Şâirin oğlu Suûdü’l-Mevlevî, kendi rika hattının babasınıninkine benzediğini ifade etmektedir. Büyükçekmece Câmîi’nin yazıları, Rızâ Safvet Bey’in hat sanatındaki ustalığını gösteren örneklerdendir. Suûdü’l-Mevlevî,

⁶⁶ Hâriciye nâzır-ı esbakı. [AP]

babasının namuslu, haysiyetli, sâlih, müttakî, nâzık, mütevâzı, edîb, zarîf, affî, müstakîm, nüktedân, karıncayı incitmeyecek derecede halîm selîm, tam anlamıyla kâmil bir insan olduğunu söyler. Kâdirî ve Şâzelî tarikatlarından hilafet alan Rızâ Safvet Bey'in aynı zamanda bir Mevlevî muhibbi olduğu kaynaklarda geçen bilgiler arasındadır.

KAYNAKÇA

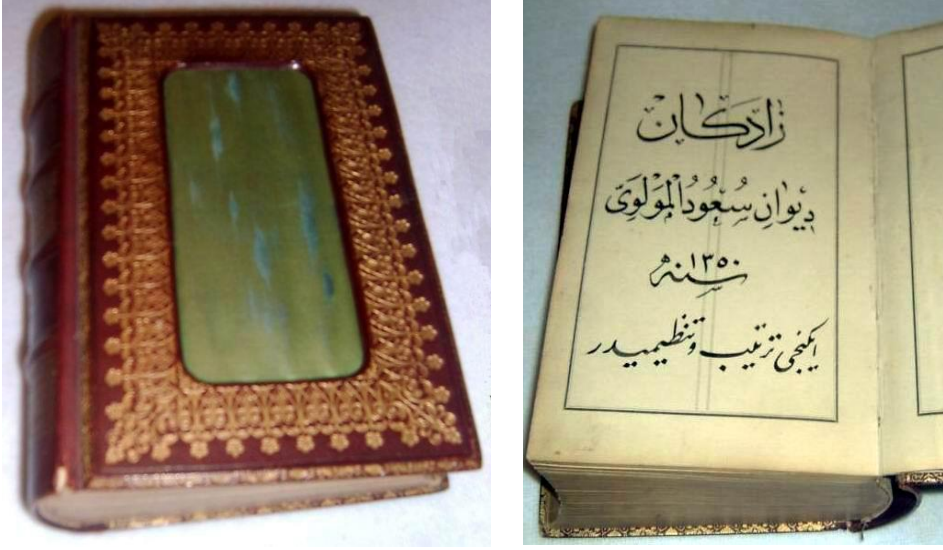
- Âcûrrî, Ebûbekir Muhammed b. el-Hüseyn b. Abdillâh. *eş-Şerîa*. 5 Cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1999.
- Aydemir, Murat. *Tuskish Music Makam Guide*. İstanbul: Pan Yayıncılık, 2015.
- Bursalı Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri*. İstanbul: Maârif-i Umumiye Matbaası, 1333.
- El-Elbânî, Nâsirüddin. *Silsiletü'l-Ehâdîsi'z-Za'ife*. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1421.
- Fayda, Mustafa. "Muhammed", *DİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 2005, 30/472-476.
- İnal, İbnü'l-Emin Mahmut Kemal. *Son Asır Türk Şairleri*. 3 Cilt. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970.
- İşler, Necati. *Su'ûdu'l-Mevlevî, Hayatı, Eserleri Ve Dîvânı (Zâdegân)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Kutlar, Fatma Sabiha. "Sa'dî ve Dîvânçesi". *Türkoloji Dergisi*. 16/2 (2003), 193-219.
- Mehmed Rızâ Safvet Bey, *Âsâr-ı Peder*. (Su'ûdü'l-Mevlevî'nin *Zâdegân* adlı dîvânında babasının eserlerine ayırdığı bölüm). Hasan Adli Yavsı Ebussuutoğlu Özel Koleksiyonu, İstanbul.
- Mengi, Mine. *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Sicill-i Osmânî Zeyli*. 15 Cilt. Haz. Ayhan Öztürk. Ankara: TTK, 2008.
- Salgar, M. Fatih. *Türk Müziğinde Makamlar, Usuller ve Seyir Örnekleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017.
- Su'ûdü'l-Mevlevî. *Zâdegân* (Hasan Adli Yavsı Ebussuutoğlu Özel Koleksiyon, İstanbul).
- Tanpınar, Hamdi. *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 1988.
- Ünver, İsmail. "XIX. Yüzyıl Divan Şiiri". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 32/8 (1988). 131-140.

RESİMLER

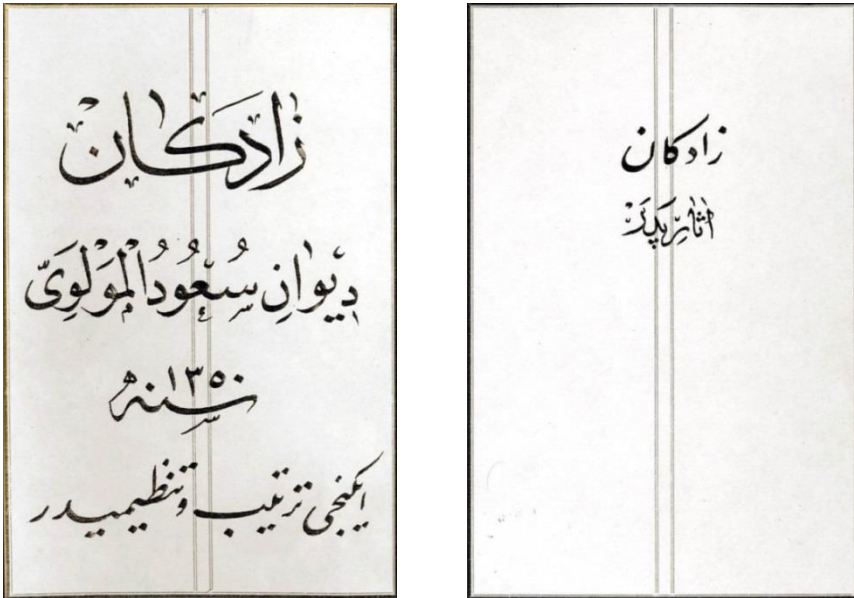
Resim 1

Rızâ Safvet Bey, büyük oğlu Suûdu'l-Mevlevî ve küçük oğlu Ahmed Nûri Bey ile birlikte. (Burada yer alan fotoğraflar ve eşyalar, hâlen İstanbul'da ikamet eden Hasan Adli Yavısı Ebussuutoğlu'nun özel koleksiyonunda bulunmaktadır.)

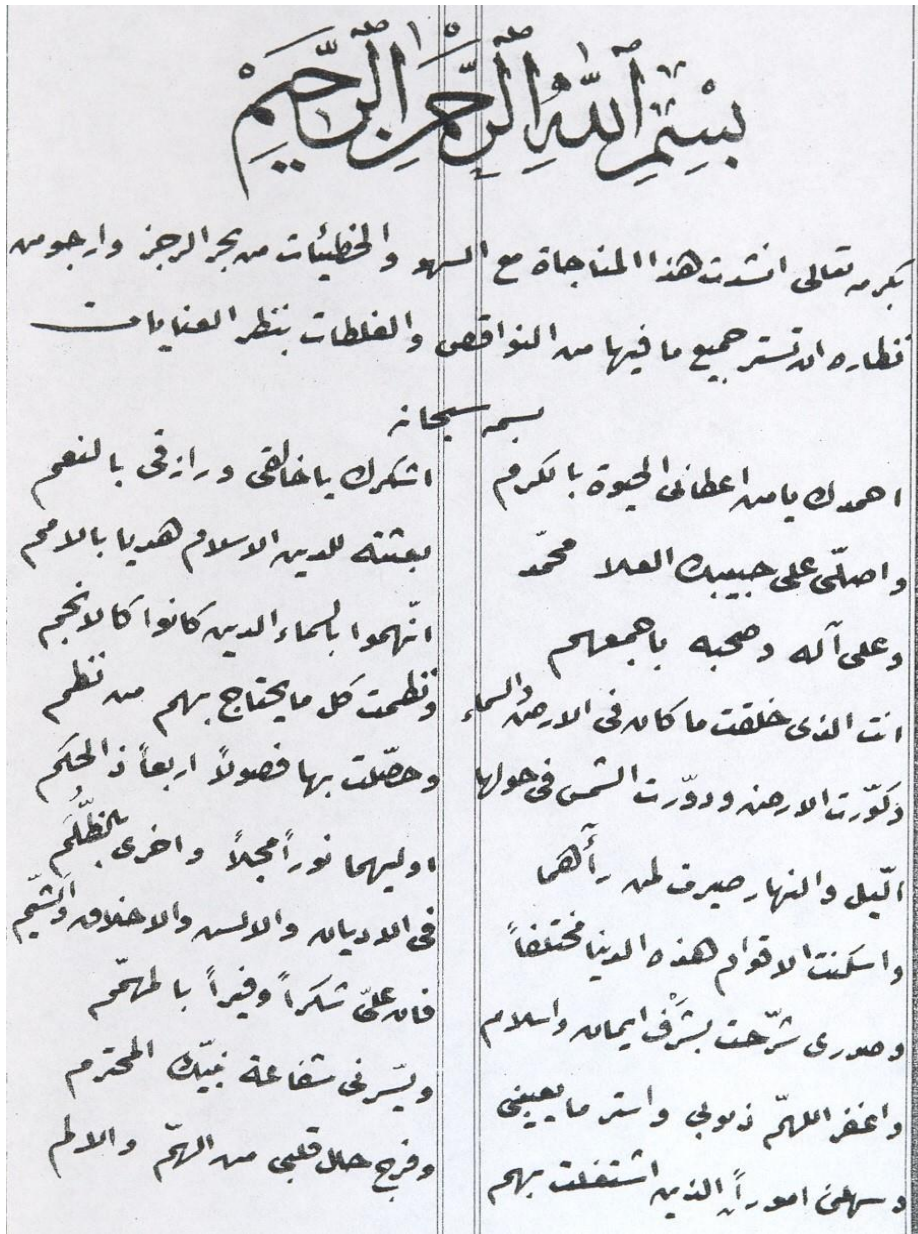
Resim 2 ve 3

Suûdu'l-Mevlevî'nin hâlen Kadıköy'de yaşayan Torunu Hasan Adli Yavısı Ebussuutoglu'nda bulunan müellif hattı 1935 tarihli Dîvânı. Bu dîvân, "Âsâr-ı Peder" bölümünde Rızâ Safvet Bey'in manzumelerini de içermektedir. Bu defter, Suûdu'l-Mevlevî'ye Yenikapı Mevlevîhânesi son potsnişini Seyyid Muhammed Abdülbâkî Dede Efendi tarafından hediye edilmiştir.

Resim 4 ve 5

Dîvân-ı Suûdu'l-Mevlevî'nin (Zâdegân) ve Rızâ Safvet Bey'in eserlerini içeren "Âsâr-ı Peder" bölümünün ilk sayfaları.

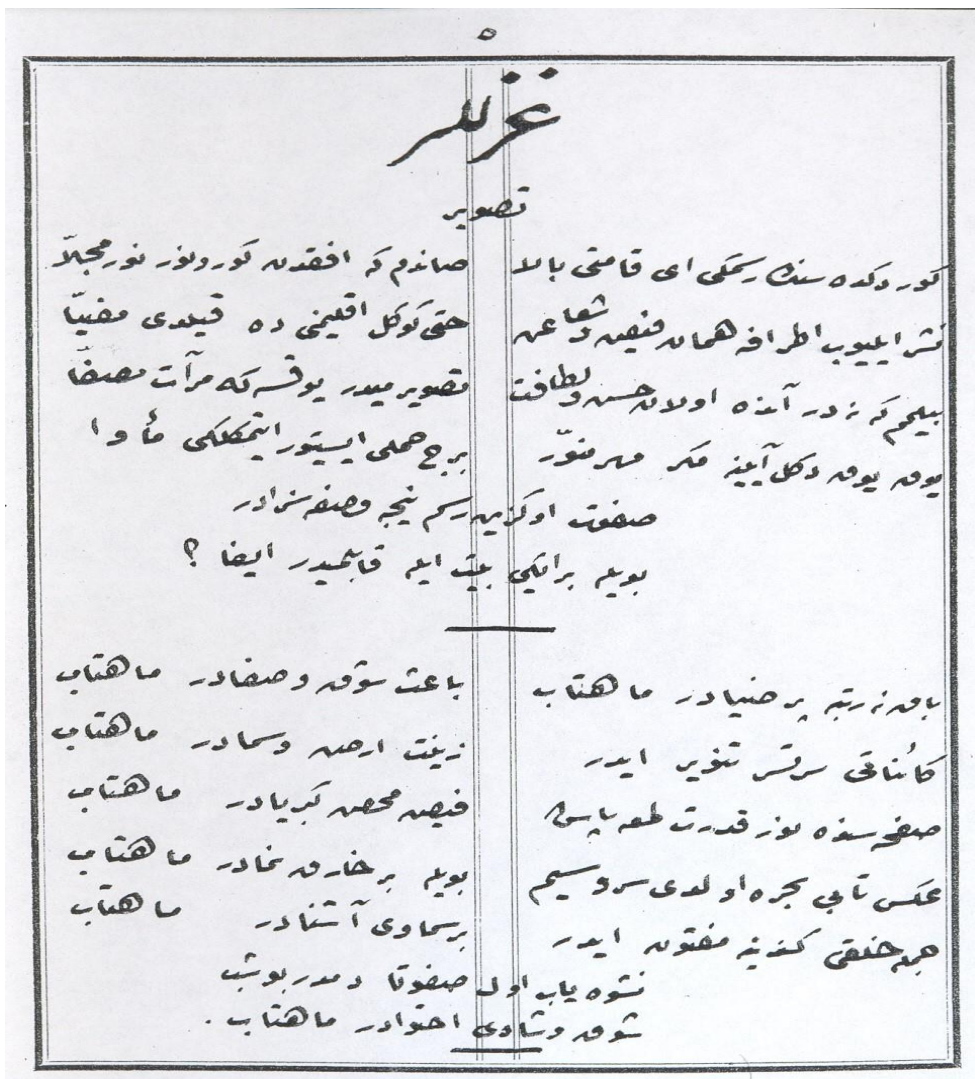
Resim 6

Âsâr-ı Peder'in gazel bölümündeki ilk gazeller. Rika hattı, Rızâ Safvet Bey'in oğlu Suûdu'l-Mevlevî'ye aittir.

Resim 7 Rızâ Safvet Bey'in oğlu Suûdu'l-Mevlevî'ye, babası Vahdetî'ye ve Annesi Şerife Âişe Sıddîka Hanım'a ait mühürler ve mühür baskıları.

Resim 8

Âsâr-ı Peder'in gazel bölümündeki ilk gazeller. Rika hatti, Rızâ Safvet Bey'in oğlu Suûdu'l-Mevlevî'ye aittir.